ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Μακεδονικά

Τόμ. 31, Αρ. 1 (1998)

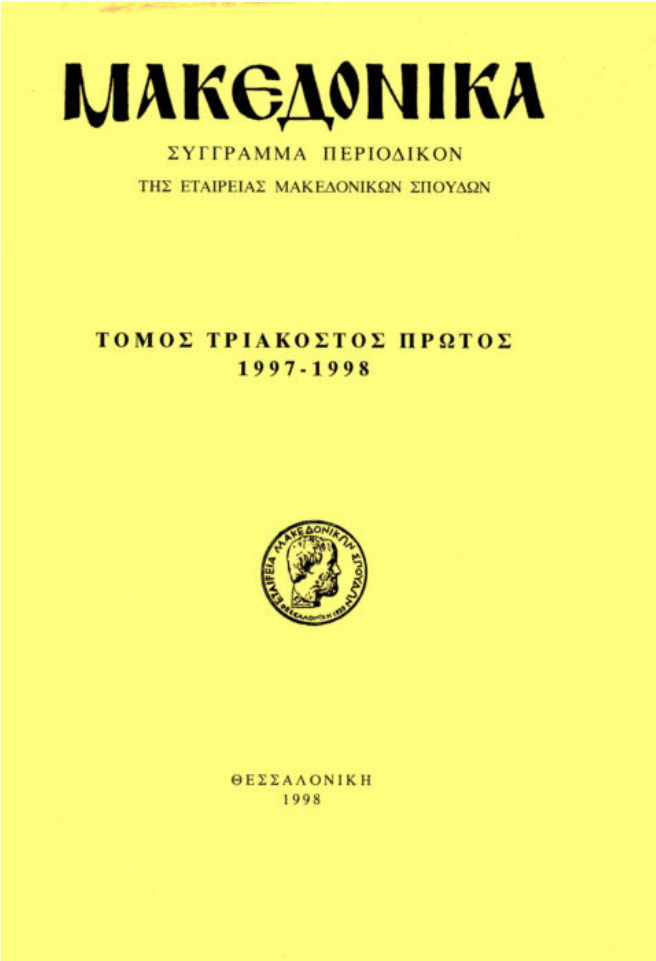

M. G. Varvounis, La vie quotidienne et les comportements religieux traditionnels dans la Thrace du 14e siècle. Le témoignage de la Chronique d' Ephrem

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: 10.12681/makedonika.149

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1998). M. G. Varvounis, La vie quotidienne et les comportements religieux traditionnels dans la Thrace du 14e siècle. Le témoignage de la Chronique d' Ephrem. *Μακεδονικά*, *31*(1), 445–447. https://doi.org/10.12681/makedonika.149

ναγωγεῖο)· ἤδη ἀπό τό 1890 τό σχολεῖο αὐτό λειτουργοῦσε μέ δέκα μόνο μαθητές. Ἀπροθυμία προσελεύσεως μαθητῶν, κακή οἰκονομική κατάσταση τῶν ὀργανώσεων πού τό στήριζαν, ἀλλά καί τήν μετατόπιση τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἀλβανιστῶν τῶν ὀργανώσεων Bashkimi καί Agimi στήν Βόρεια Ἀλβανία καί κυρίως στήν Σκόδρα ἦσαν οἱ αἰτίες ἀναστολῆς τῆς λειτουργίας τους.

Στό τέταρτο κεφάλαιο ἡ κ. Ἀ.Ἰ. ἀσχολεῖται μέ τήν λειτουργία καί τήν ἐθνική πολιτική τοῦ Μπαγκείου Γυμνασίου, τόν κανονισμό τῶν κοινῶν καθιδρυμάτων τῆς Κοριτσᾶς (1875), τό Λάσσο, τά ὁποῖα μαζί μέ τό ἑλληνικό κράτος προώθησαν σέ σημαντικό βαθμό τήν παιδεία τῆς πόλεως καί τῆς περιοχῆς της. Ἔτσι, στά σχολεῖα τῆς βορειοηπειρωτικῆς πόλεως δίδαξαν ἱκανοί διδάσκαλοι, κλήθηκαν ἀξιόλογοι ἰατροί καί ἱερεῖς, ἐστάλησαν πολύ καλά βιβλία, ἱδρύθηκαν νέα σχολεῖα, δόθηκαν ὑποτροφίες καί ὅλα αὐτά ὄχι μόνον μέ τήν συμβολή τῶν ἐντοπίων καί ξενιτεμένων Κοριτσαίων, ἀλλά καί χάρη στό ἐνδιαφέρον καί τήν οἰκονομική στήριξη τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τοῦ Συλλόγου πρός διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τῆς Μπαγκείου Ἐπιτροπῆς. Ἡ συγγρ. μᾶς πληροφορεῖ ἐδῶ καί γιά τά διδασκόμενα μαθήματα καί ἐπισημαίνει παραλλήλως ὅτι ἡ στόχευση τῶν σχολείων τῆς Κοριτσᾶς ἦταν ἡ παροχή παιδείας, θρησκευτικῆς καί πατριωτικῆς, σέ συνδυασμό μέ τήν ἐνίσχυση τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας (ἀρχαίας καί ὁμιλουμένης) καί τήν ἀφοσίωση τῶν πιστῶν στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο· στό ἴδιο αὐτό κεφάλαιο ἐξετάζονται τά σχολικά ἐγχειρίδια, ἡ αὔξηση τοῦ κρατικοῦ ἐνδιαφέροντος (μετά τό 1901), ἡ ἀποτελεσματική παρουσία τοῦ προξένου τοῦ Μοναστηρίου Κιουζέ Πεζᾶ κ.ἄ.

Τό βιβλίο κλείνει μέ τά συμπεράσματα καί τήν ἔκδοση ἐγγράφων στό Παράρτημα· πίνακες μισθοδοσίας διδασκάλων καί καθηγητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καί τῶν συναδέλφων τους τῶν σχολείων τῆς Κοριτσᾶς, προκειμένου νά ἀναδειχθεῖ ἡ κρατική μέριμνα γι' αὐτά τά τελευταῖα, ὡρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων, ἔγγραφα γυμνασιαρχῶν, προξένων κλπ., πάντα βεβαίως σέ συνάφεια μέ τά σχολεῖα τῆς Κοριτσᾶς. Καί φυσικά ἡ ἀνέκδοτη καί ἐκδεδομένη βιβλιογραφία καί οἱ εἰκόνες.

Συμπερασματικῶς, τό βιβλίο τῆς κ. Ἀ.Ἰ. εἶναι πολύ χρήσιμο, γιατί συνιστᾶ μία ἀξιόλογη συμβολή στήν ἱστορία τῆς Ἠπείρου, ἀφοῦ παρέχει μία πολύ σαφῆ εἰκόνα τῆς ἀκμῆς τῆς Κοριτσᾶς κατά τήν περίοδο 1850-1912. Τά κληροδοτήματα τῶν Κοριτσαίων, οἱ δωρεές τῶν ἀποδήμων, ἡ ἐκπαίδευση, ἡ καλλιέργεια τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καί τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κατ' αὐτήν τήν κρίσιμη περίοδο τῶν ἐθνικῶν διεκδικήσεων καί τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀλβανισμοῦ προβάλλονται στό βιβλίο τῆς κ. Ἀ.Ἰ. Δέν λείπει, ὡστόσο, καί ἡ μελέτη τῆς οἰκονομίας, τῶν προσώπων καί τῶν φορέων πού συνέβαλαν στήν πρόοδο τῆς Κοριτσᾶς. Γι' αὐτό καί εὐχόμαστε νά ἔχουμε συντόμως παρόμοιες ἐργασίες ἀφιερωμένες στά ἄλλα κέντρα τῆς Βορείου Ἠπείρου: τό Ἀργυρόκαστρο, τούς Ἅγιους Σαράντα, τήν Χειμάρα, τό Δέλβινο.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

M. G. Varvounis, *La vie quotidienne et les comportements religieux traditionnels dans la Thrace du 14e siècle. Le témoignage de la Chronique d'Éphrem d'Énos*, ἔκδ. Association Culturelle de Komotini - Centre des Études Thraciennes, Komotini 1998, Supplement Thrakiki Epetirida, no 3, pp. 116.

Ὁ κ. Μ. Βαρβούνης ἀσχολεῖται ἀπό ἐτῶν μέ θέματα λαογραφίας τοῦ θρακικοῦ χώρου· ἡ θέση του ὡς ἐπίκ. καθηγητοῦ στό Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης τοῦ

δίδει ἄλλωστε τήν δυνατότητα νά βρίσκεται σέ καθημερινή ἐπαφή μέ τήν θρακική λαογραφία, τά κοινωνικά δρώμενα, τόν πολιτισμό της. Προσφάτως κυκλοφορήθηκε τό παραπάνω βιβλίο του, τό ὁποῖο στηρίζεται στό Χρονικό τοῦ Ἐφραίμ Αἴνου (14ος αἰ.) καί ἀπό τό ὁποῖο ἀντλεῖ θέματα πού σχετίζονται μέ τήν καθημερινή ζωή καί τήν θρησκευτική συμπεριφορά τῶν κατοίκων τῆς Θράκης κατά τόν 14ο αἰώνα. Φυσικά ὁ συγγρ. ἐξετάζει τά παραπάνω μέ τήν προοπτική τῶν ἴδιων λαϊκῶν ἐκδηλώσεων καί στόν Νεοελληνισμό. Μετά τόν Πρόλογό του καί τήν πληθωρική σειρά τῶν Abbrèviations (βραχυγραφιῶν), πού χρησιμοποίησε στό βιβλίο του, ὁ συγγρ. παραθέτει πληροφορίες γιά τόν συντάκτη τοῦ Χρονικοῦ Ἐφραίμ Αἴνου, ἀλλά καί τούς ἐρευνητές πού ἀσχολήθηκαν, κατά καιρούς, μέ αὐτόν. Τά θέματα πού ἀπασχολοῦν τόν κ. Μ.Β. ἀναφέρονται στήν κρίσιμη ἐκείνη, γιά τήν τύχη τοῦ Βυζαντίου, ἐποχή· ὡς εἶναι γνωστό πρόκειται γιά τήν ταραγμένη περίοδο πού ἐνῶ τό Βυζάντιο ἀργοπεθαίνει, ὡστόσο ἡ κοινωνία του ἀναδεικνύει ἔντονα τά νεοελληνικά χαρακτηριστικά της. Καί βεβαίως τό Χρονικό τοῦ Ἐφραίμ σέ ὅ,τι ἀφορᾶ στήν λαογραφία καί τίς σύγχρονες μέ τήν ἐποχή του κοινωνικές συμπεριφορές αὐτές ἀνταανακλοῦν κυρίως τήν Θράκη.

Ἡ πρώτη ἑνότητα τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Μ.Β. τιτλοφορεῖται Κοινωνικά Προβλήματα (Problèmes de Statut Social)· ἐδῶ ὁ συγγρ. μελετᾶ τόν τύπο τῆς πατρικῆς κληρονομιᾶς, τήν ζωή τῶν ἀμπελουργῶν, τόν τύπο τοῦ κυνηγίου, τήν ἀντίληψη γιά τήν πολεμική τέχνη· οἱ δραματικές ἐσχατολογικές ὁμιλίες πού ἀναφέρονται στήν μυθολογία καί τήν ἰδεολογία τῆς κοινωίας τοῦ 14ου αἰ., ἡ θέση τῶν μοναχῶν, ἡ χρήση παροιμιακῶν ἐκφράσεων, ὁ τύπος ἀποδόσεως τῶν τοπωνυμίων, ἡ θέση τῆς γυναικός, ἡ συνοχή τῆς οἰκογενείας, ἡ ἀλληλεγγύη τῶν ἀδελφῶν εἶναι μερικά ἀκόμη ἀπό τά θέματα πού ἀντλεῖ ὁ κ. Μ.Β. ἀπό τό Χρονικό τοῦ Ἐφραίμ. Πλούσιο σέ πληροφορίες τό ὑπόψη Χρονικό δίδει στόν συγγραφέα τήν εὐκαιρία νά ἐντοπίσει καί ἄλλα ζητήματα τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας πού περνοῦν μέσα σ' αὐτό ὅπως: ἡ ἐκτίμηση (ἐνίοτε καί περιπαικτική) πρός τούς γέροντες, ἡ ὁμοφυλοφιλία (κατακριτέα ἀπό κάθε ἄποψη ἀπό τήν βυζαντινή κοινωνία), τά λαϊκά καί ἄλλα θεάματα καί παιγνίδια, ἡ λαϊκή ἰατρική, οἱ πρακτικοί ἰατροί, οἱ ἐπιδημίες, ἡ θεραπεία διά τῆς μαγείας, διάφοροι τρόποι θεραπείας, ἡ ἐπαιτεία καί ἄλλα παρόμοια κοινωνικά δρώμενα ἐξετάζονται στήν ἴδια ἑνότητα πάντοτε μέ βάση τό Χρονικό τοῦ Ἐφραίμ ἀλλά καί σέ συνδυασμό μέ τά ἀνάλογα, καί σχεδόν παρόμοια φαινόμενα πού ἀπαντοῦμε στόν Νεοελληνισμό.

Τό δεύτερο κεφάλαιο τιτλοφορεῖται θέματα Λαογραφίας σέ σχέση μέ τά ἔθιμα (Questions de Science du Folklore à propos des usages coutumiers). Ἐδῶ ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μέ τά ἔθιμα τοῦ θανάτου, τόν σεβασμό στήν τελευταία ἐπιθυμία τοῦ νεκροῦ ἀλλά καί στήν πιστή ἐκτέλεση τῆς διαθήκης του, τό πένθος τῶν συγγενῶν, τά μνημόσυνα, τίς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας γιά τό ἅγιο μανδήλιο, τίς ἀχειροποίητες εἰκόνες, τήν ἵδρυση ἐκκλησιῶν γιά συγχώρεση ἁμαρτιῶν, τήν παρουσία καί τήν βοήθεια τῆς Θεοτόκου στίς στρατιωτικές ἐπιχειρήσεις, τήν λατρεία τῶν στρατιωτικῶν ἁγίων. Ἄλλα θέματα πού ἐμφανίζονται στό Χρονικό καί ἐπισημαίνονται ἀπό τόν συγγρ. εἶναι ἡ παρέμβαση τῆς Θείας Πρόνοιας στά ἀνθρώπινα ἔργα, ἡ βοήθεια τῶν εἰκόνων πρός τούς πιστούς, ἀλλά καί ἡ ὑποχρέωσή τους νά ἐπενδύουν τίς θαυματουργές εἰκόνες μέ χρυσάφι καί ἀσήμι. Δέν λείπουν ἀπό τό Χρονικό τοῦ Ἐφραίμ ἡ λατρεία τῶν λειψάνων, ἡ ἀξία τῆς παρθενίας, ἡ πίστη στήν θεία δίκη, ἀλλά καί στά θαύματα, στίς προφητεῖες καί τά ὄνειρα· ὁ συγγρ. συζητεῖ ἐδῶ καί τό πρόβλημα τῆς μαντικῆς, τῆς ἀστρολογίας καί τῆς νεκρομαντείας, καθώς καί τά μέσα ἀσκήσεώς της στήν βυζαντινή κοινωνία· πάντοτε βεβαίως μέ τήν συνεξέτασή τους μέ τίς ἀντίστοιχες ἐκδηλώσεις τοῦ νεοελληνικοῦ κόσμου.

Τό τρίτο κεφάλαιο εἶναι ἀφιερωμένο στούς Λόγους (Discours)· ἐδῶ ὁ κ. Μ.Β. ἀσχολεῖται μέ τίς παροιμίες πού ἐνετόπισε στό Χρονικό τοῦ Ἐφραίμ· ἔτσι συζητεῖ τήν ρητορική πρακτική τῆς ἀρχαιότητος, αὐτή τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τούς βυζαντινούς ρήτορες-συγγραφεῖς (Συνέσιο Κυρηνείας, Μιχαήλ Γλυκᾶ, Εὐθύμιο Μαλάκη, Μιχαήλ Ψελλό, Εὐστάθιο Θεσσαλονίκης, Μιχαήλ Χωνιάτη). Ὁ συγγρ. χωρίζει τό κεφάλαιο σέ δύο ἑνότητες· ἡ πρώτη ἀφορᾶ στίς παροιμίες πού ὁ Ἐφραίμ ἀντλεῖ ἀπό τούς κλασικούς συγγραφεῖς· ἡ δεύτερη ἀφορᾶ στίς λαϊκές παροιμίες. Ὁ κ. Μ.Β. ἐπιχειρεῖ ἐπιτυχῶς νά ἐντοπίσει τήν ἀρχική προέλευση μιᾶς ἑκάστης παροιμίας, εἴτε αὐτή ἀναφέρεται στούς κλασικούς, μετακλασικούς καί βυζαντινούς συγγραφεῖς, εἴτε στόν λαό. Στό ἴδιο πνεῦμα κινεῖται προκειμένου νά διακρίνει τίς ἀναφορές τοῦ Ἐφραίμ στίς λαϊκές παραδόσεις τοῦ Βυζαντίου, ὅπως γιά παράδειγμα πῶς φανερώνονται οἱ δράκοντες, τά τέρατα, οἱ κρυμμένοι θησαυροί πού εὑρίσκονται μέ τήν παρέμβαση τῶν ἁγίων, τήν προέλευση τῶν θείων δώρων ἀπό τόν οὐρανό· ἐξετάζει, ἀκόμη, τήν σημασία τοῦ δικέφαλου ἀετοῦ ὡς συμβόλου ἐξουσίας ἀλλά καί ὡς σημείου τῆς θείας βουλήσεως, τήν τιμωρία τῶν ἀπίστων ἐχθρῶν καί ἄλλα παρόμοια θέματα πού ἀπαντῶνται στά ἁγιογραφικά κείμενα.

Τελικῶς μέ τό βιβλίο αὐτό τοῦ κ. Μ.Β. ἔχουμε ἀκόμη ἕνα χρήσιμο ὄργανο ἐργασίας γιά τήν μελέτη τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας τοῦ 14ου αἰ., πού παραλλήλως συνιστᾶ καί πολύ χρήσιμη πηγή γιά τήν ἱστορία τῆς βυζαντινῆς Θράκης· γιά τόν ἁπλό λόγο ὅτι τό Χρονικό τοῦ Ἐφραίμ Αἴνου ἀπηχεῖ πλῆθος λαϊκῶν ἀντιλήψεων τοῦ θρακικοῦ χώρου τῆς ὑπόψη περιόδου. Καί ἔχει σημασία τό γεγονός ὅτι ἀνάλογες ἀντιλήψεις, ἤθη, ἔθιμα, συμπεριφορές, θρησκευτική ζωή συνεχίζονται ἀπαράλλακτα στόν εὐρύ νεοελληνικό χῶρο ἀποδεικνύοντας τήν ἀναμφισβήτητη ἀδιάκοπη πορεία τοῦ Γένους ἀπό τήν ἀρχαιότητα ὥς τίς ἡμέρες μας. Ὁ κ. Μ.Β. ἔδειξε αὐτή τήν συνέχεια μέσω τῆς ἐπιστήμης του, τῆς Λαογραφίας δηλαδή, ὅπως παλαιότερα ὁ Φιλιππουπολίτης ἰατρός Ἀναστάσιος Γεωργιάδης-Λευκίας μέ τό βιβλίο του *Ἀνατροπή τῶν δοξασάντων, γραψάντων καί τύποις κοινωσάντων ὅτι οὐδείς τῶν νῦν τήν Ἑλλάδα οἰκούντων ἀπόγονος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐστίν*, Ἀθήνα 1843· τό βιβλίο εἶναι γραμμένο στήν ἀρχαία καί στήν λατινική. Θυμίζουμε ὅτι ὁ Ἀν. Γεωργιάδης-Λευκίας ἀπήντησε μέ τό βιβλίο του αὐτό στόν κατήγορο τοῦ Γένους Fallmerayer πού εἶχε ἀμφισβητήσει αὐτή τήν συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Γι' αὐτό καί τό βιβλίο τοῦ κ. Μ.Β. ἔχει τήν ἀξία του καί τήν σημασία του, ἐφ' ὅσον μέσω τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Ἐφραίμ Αἴνου δείχνει τήν πορεία τοῦ Γένους στήν Θράκη στό ἑνωτικό τρίσημο σχῆμα Ἀρχαιότης - Βυζάντιο - Νέος Ἑλληνισμός.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Αθανάσιος Καραθανάσης, *Ο κόλπος του Ορφανού και η περιοχή του - Ορφάνι, Οφρύνιο, Γαληψός, Κάρυανη*, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 156.

Μια συνοπτική και προσεκτική μελέτη της τοπικής ιστορίας της περιοχής του σημερινού δήμου Ορφανού του νομού Καβάλας από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή επιχειρεί ο καθηγητής της Ιστορίας του Ελληνισμού στη Θεολογική Σχολή του Α.Π.Θ. κ. Αθανάσιος Καραθανάσης με το βιβλίο του, που τιτλοφορείται «Ο κόλπος του Ορφανού και η περιοχή του - Ορφάνι, Οφρύνιο, Γαληψός, Κάρυανη».

Η εξιστόρηση ξεκινά με την εγκατάσταση θρακικών φύλων στην περιοχή και κυρίως των Ηδωνών που τελικά επικράτησαν στον χώρο κατά τον 5ο αι. π.Χ. συγκροτώ-